

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Л.Ц. Ваховського на дисертацію О. І. Башкір «Науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ – початок ХХІ століття)», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Сучасна вітчизняна система педагогічної освіти не в повній мірі відповідає суспільному запиту на висококваліфікованих педагогічних працівників, перспективам розвитку суспільства, глобальним технологічним змінам і потребує комплексного реформування. Важливу роль у забезпеченні її трансформації та випереджувального розвитку повинні відігравати кафедри педагогіки як базові структурні підрозділи педагогічних закладів вищої освіти, що покликані здійснювати теоретичну й практичну педагогічну підготовку майбутніх учителів, їх безперервний професійний та особистісний розвиток.

Реалізація означених завдань на сучасному рівні неможлива без перегляду змісту, організації, технологій навчання, напрямів науково-педагогічної діяльності педагогічних кафедр, збільшення в освітніх програмах питомої ваги практичної підготовки майбутніх фахівців. Важливою умовою модернізації діяльності кафедр педагогіки, підсилення їх спроможності забезпечувати оволодіння майбутніми педагогами сучасними ефективними інструментами педагогічної праці є глибоке вивчення та осмислення історико-педагогічного досвіду. У зв'язку з цим дисертаційне дослідження О. І. Башкір, присвячене обґрунтуванню періодизації розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України початку ХХ – початку ХХІ століття, узагальненню досвіду її реалізації для використання прогресивних здобутків у сучасних умовах, є актуальним і своєчасним.

Дисертанткою в цілому кваліфіковано сформовано науковий апарат дослідження, представлено його джерельну базу, яка є репрезентативною й містить достатні інформаційні можливості для адекватних наукових узагальнень і висновків. Вдало обрано хронологічні межі дослідження й особливо нижню межу, оскільки саме на початку ХХ століття під впливом ідей зарубіжної реформаторської педагогіки розпочався бурхливий розвиток вітчизняної педагогічної науки й було прийнято нормативні документи, що зумовили відкриття науково-дослідних кафедр педагогіки як структурних підрозділів педагогічних навчальних закладів. Охоплення значного хронологічного відрізка дозволило простежити історичну динаміку досліджуваного явища й визначити прогностичні можливості використання історико-педагогічного досвіду.

Безперечною є наукова новизна дисертаційної роботи, яка полягає в цілісному дослідженні проблеми науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в Україні початку ХХ – початку ХХІ ст. і обґрунтуванні етапів розвитку досліджуваного явища, характеристиці змістовних складників діяльності кафедр педагогіки (навчально-виховного, навчально-методичного, науково-дослідного, громадсько-просвітницького, міжнародного, інноваційного) на кожному з визначених етапів, потенціалу очільників кафедр педагогіки досліджуваного періоду, окресленні перспективних напрямів розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в умовах сучасних викликів.

Слід звернути увагу на практичне значення отриманих наукових результатів, яке виявляється не лише у використанні матеріалів дисертації для подальшого наукового вивчення становлення й розвитку вищої педагогічної освіти в Україні, професійної підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів та в процесі викладання низки педагогічних навчальних дисциплін, укладання підручників, навчальних посібників, розроблення спецкурсів і спецсемініарів, підготовки магістерських робіт і наукових проєктів, а й, що

надзвичайно важливо, у можливості застосування історико-педагогічного досвіду безпосередньо в практичній роботі сучасних кафедр педагогіки.

Доцільним, на наш погляд, було здійснення аналізу основних напрямів вивчення проблеми науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти. У зв'язку з цим було опрацьовано широкий спектр філософської, історико-педагогічної й біобібліографічної літератури й переконливо доведено, що в сучасній історико-педагогічній науці відсутнє цілісне дослідження, присвячене розгляду основних напрямів науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки, узагальненню досвіду їх реалізації у вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладах початку ХХ –початку ХХІ століття.

Значну увагу в роботі приділено обґрунтуванню методологічних підходів, використання яких дало можливість виявити особливості становлення й розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в структурі закладів вищої педагогічної освіти України в досліджуваній період, простежити трансформацію змісту й напрямів науково-педагогічної діяльності цих структурних підрозділів на кожному з обґрунтованих етапів, вивчити й конкретизувати особистісний і професійний потенціал завідувачів педагогічних кафедр. Методологічне значення мало також визначення основних понять та термінів, а саме: «педагогічна діяльність», «наукова діяльність», «вищий навчальний заклад», «вищий педагогічний навчальний заклад», «кафедра», «кафедра педагогіки закладу вищої педагогічної освіти», «науково-педагогічна діяльність кафедри педагогіки в закладі вищої педагогічної освіти» та інші. Позитивної оцінки заслуговує намагання авторки дати власне тлумачення означеним термінам, що дало змогу не лише подолати існуючу полісемічність, а й зафіксувати особливий ракурс розгляду досліджуваного явища.

У дисертаційній роботі ґрунтовно висвітлено передумови розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки у визначених хронологічних межах. Продуктивним, на нашу думку, є розгляд не лише

організаційно-педагогічних, а й суспільно-політичних та соціально-економічних передумов становлення й розвитку досліджуваного історико-педагогічного феномену, що дало змогу розглянути його в широкому соціальному контексті, глибше усвідомити детермінацію, особливості й тенденції розвитку кафедр педагогіки в період з початку ХХ до початку ХХІ століття, екстраполювати узагальнення й наукові висновки на сучасні проблеми цих структурних підрозділів.

Одним із важливих теоретичних досягнень авторки є обґрунтування чотирьох етапів розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в структурі закладів вищої педагогічної освіти України: I етап (1921–1929 рр.) – етап організації науково-дослідних кафедр педології й педагогіки як самостійних структурних підрозділів, визначення пріоритетних напрямів їх науково-педагогічної діяльності; II етап (1930–1957 рр.) – етап офіційного утвердження статусу кафедр педагогіки, трансформації й уніфікації змісту й напрямів їх науково-педагогічної діяльності; III етап (1958–1990 рр.) – етап посилення професійної спрямованості науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки на тлі процесів реформування в галузі педагогічної освіти; IV етап (1991–2014 рр.) – етап розширення спектру напрямів науково-педагогічної діяльності педагогічних кафедр в умовах розбудови національної педагогічної освіти.

Зауважимо, що процедуру періодизації здійснено в цілому коректно: визначено підстави для виокремлення етапів, встановлено хронологічні межі кожного з них, надано змістовні характеристики, показано якісну відмінність виокремлених етапів. Проведена періодизація дала змогу розглянути зміст і основні напрями науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в історичній динаміці, тобто виявити пріоритети, особливості й тенденції її розвитку на кожному з обґрунтованих етапів. Переконливо доведено, що на першому етапі пріоритетними були науково-дослідний й освітній напрями науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки, на другому - додався навчально-методичний напрям, почалось налагодження зв'язків з освітніми

установами й громадськістю. Третій етап характеризувався здійсненням навчально-виховного, науково-методичного напрямів, активністю зав'язків з освітніми установами й громадськістю, налагодженням організаційної роботи, на четвертому – пріоритетності набули освітньо-виховний, науково-дослідний, міжнародний, інноваційний напрями.

Дисертаційна робота містить цікавий матеріал, зібраний на основі аналізу автентичних джерел (звітів, розпоряджень, наказів, особових справ завідувачів кафедр, протоколів засідань кафедр), стосовно особистісних і професійних характеристик завідувачів кафедр педагогіки, досвіду їх управлінської й професійної діяльності. Це дало змогу показати вплив суб'єктивних чинників на розвиток науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в досліджуваній період.

Заслуговує на схвалення визначення в окремому розділі перспективних напрямів розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в умовах сучасних викликів. З урахуванням історико-педагогічного досвіду надано слушні рекомендації стосовно освітньої, науково-дослідної діяльності кафедр, формування кафедрального колективу, особистісного зростання керівників та забезпечення стратегічного характеру управління кафедрою.

Дисертаційне дослідження завершується ґрунтовними висновками, які відзначаються науковою новизною й достовірністю, логічно випливають із змісту обґрунтованих теоретичних положень. Апробація результатів наукового пошуку здійснювалась на численних міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях. Основні положення та результати дослідження відображено в 47 наукових працях.

Зміст автореферату повністю відповідає змісту та основним положенням дисертаційної роботи. В тексті докторської дисертації О.І. Башкір не використовувалися матеріали та результати її кандидатської дисертації. Мова викладу рецензованої роботи характеризується смисловою завершеністю, цілісністю та зв'язністю.

Таким чином, результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що мета та дослідницькі завдання реалізовані, сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для вітчизняної історико-педагогічної науки.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О.І. Башкір, висловимо деякі побажання й рекомендації:

1. У першому розділі дисертації варто було б зосередитись на історіографічному аналізі проблеми, тобто розглянути, перш за все, історико-педагогічні роботи, в яких уже певною мірою висвітлена історія досліджуваного явища. Це дало б змогу критично оцінити здобутки попередників, врахувати їх помилки й прорахунки і на цій основі більш чітко визначити власну дослідницьку стратегію.

2. Викликає сумніви використання значної кількості методологічних підходів (історико-педагогічного, системного, синергетичного, антропологічного, деонтологічного, аксіологічного), які важко об'єднати в єдиний методологічний проект дослідження. Зокрема системний і синергетичний підходи ґрунтуються на принципово відмінних уявленнях про цілісність і їх одночасне використання ускладнює інтерпретацію історико-педагогічного матеріалу.

3. Конкретизуючи термінологічне поле дослідження, доцільно було б використати метод термінологічного аналізу, який передбачає здійснення відповідних дослідницьких процедур у певній логічній послідовності. Це дало б змогу не обмежитись визначенням понять, а встановити їх взаємозв'язок і субординацію, місце в понятійній системі педагогічної науки.

4. У підрозділі 2.3. не зовсім точно використано позначення історично-географічної частини України «Наддніпрянина», оскільки в ньому розглядається розвиток педагогічної освіти в Харкові (с. 90-91), на Одещині (с. 99-100). Проте Харків, Одеса і Одеська область до складу Наддніпрянської України не входили.

5. Вважаємо, що запропонована періодизація була б більш досконалою, якщо б дисертантка орієнтувалась на загальну періодизацію розвитку школи і педагогічної науки України, розроблену О. Сухомлинською. Її врахування дозволило б не тільки уточнити хронологічні межі другого й третього етапів, а й більш детально розглянути якісні зміни в діяльності кафедр педагогіки на кожному з них.

6. На наш погляд, дисертантка зосередилась переважно на аналізі досягнень і позитивних моментів у науково-педагогічній діяльності кафедр педагогіки в досліджуваний період й залишила поза увагою недоліки, труднощі, що певною мірою позначилось на об'єктивності історико-педагогічних узагальнень та інтерпретацій.

Проте висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи. Дисертація «Науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ – початок ХХІ століття)» є завершеним, самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів та вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 (зі змінами) від 24 липня 2013 року, а її авторка – Башкір Ольга Іванівна - заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент -

доктор педагогічних наук, професор,

проректор з наукової роботи

Луганського національного університету

імені Тараса Шевченка

І.І. Ваховський

Підпис *Ваховського І.І.*
Засідчує
Начальник відділу кадрів
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка"